Foto: © Adobe Stock

BYGGFÖRETAGEN

Byggbarometern #2 2025

Mer fokus på kvalitet i alla delar av den offentliga upphandlingen.

– En rapport från Byggföretagen.

Foto: © Adobe Stock

Kvaliteten måste höjas.

Värdet av den offentliga upphandlingen är högt, drygt tusen miljarder kronor vilket motsvarar 18 procent av BNP. Det handlar om våra gemensamma skattemedel och det är av yttersta vikt att de används effektivt.

Det finns tyvärr mycket som tyder på att den offentliga affären inte är effektiv. Konkurrensen brister i många upphandlingar, få mindre företag lämnar anbud och förtroendet för den offentliga affären är lågt.

Många företag väljer att avstå offentlig upphandling. Ett viktigt skäl är alltför stort fokus på lägsta pris vid utvärderingen. Den stora utmaningen uppstår dock i kombination med krav och avtalsvillkor som är otydliga, irrelevanta eller oproportionerliga och inte heller följs upp i tillräcklig utsträckning. Resultatet blir en offentlig affär som drar till sig oseriösa aktörer medan allt fler seriösa avstår. Det är nödvändigt med ett större fokus på kvalitet, inte bara vid utvärdering utan i alla delar av den offentliga upphandlingen.

Offentlig upphandling är en viktig fråga och Byggföretagen vill bidra till:

- *en löpande dialog,*
- *ett helhetsfokus och*
- *en kvalitetshöjning av den offentliga upphandlingen*

”Man inför skallkrav som ej är förenliga med fri företagsverksamhet.”

”Uppföljningen är oftast obefintlig.”

”Dom oseriösa företagen överlever på detta, struntar i att följa arbetsmarknadslagar och garantiåtaganden.

Vi som är seriösa kan inte konkurrera på samma villkor tyvärr.”

Citat från undersökningen

Om rapporten

Rapporten belyser företagens syn på kravställning och uppföljning i offentlig upphandling. Två faktorer som är av central betydelse för en effektiv offentlig upphandling.

Rapporten baseras på en medlemsundersökning som genomfördes under slutet av 2024. Undersökningen besvarades av 511 företag. 297 av dessa deltar i offentliga upphandlingar medan 214 företag har svarat utifrån perspektivet att inte delta i offentlig upphandling.

Tabellerna i rapporten avser företag som deltar i offentlig upphandling om inte annat anges.

En första rapport baserad på medlemsundersökningen finns i Byggbarometern #1 2025.

Tröskeln för att delta är för hög.

- *Det finns ett stort intresse för den offentliga upphandlingen hos företagen. Drygt 200 företag har svarat på undersökningen trots att de inte själva deltar i offentlig upphandling. Många företag deltar i stället som underentreprenörer.*
- *80 % av de som svarat på vår undersökning är företag med färre än 50 anställda.*
- *En stor andel av de mindre företagen avstår från att delta i offentlig upphandling. Färre än 1/3 av de minsta företagen deltar, jämfört med 100 % av de största företagen.*

Analys:

- *Kravställningen hindrar många, särskilt mindre, företag att delta. Företagen uppfyller helt enkelt inte kvalificeringskrav eller andra obligatoriska krav. Krav som upplevs oproportionerliga.*
- *Den offentliga upphandlingen upplevs vara komplicerad och byråkratisk. Särskilt de mindre företagen har svårt att hitta upphandlingar, förstå upphandlingsdokumenten och formaliakrav.*
- *Många företag uppfattar att upphandlingar är styrda mot ett specifikt företag.*

“Deltar ert företag i offentlig upphandling?”

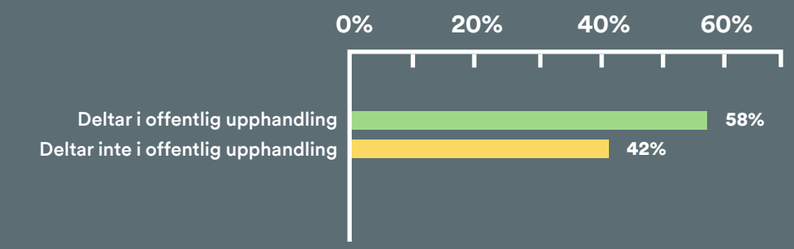

“Hur många anställda har ert företag?”

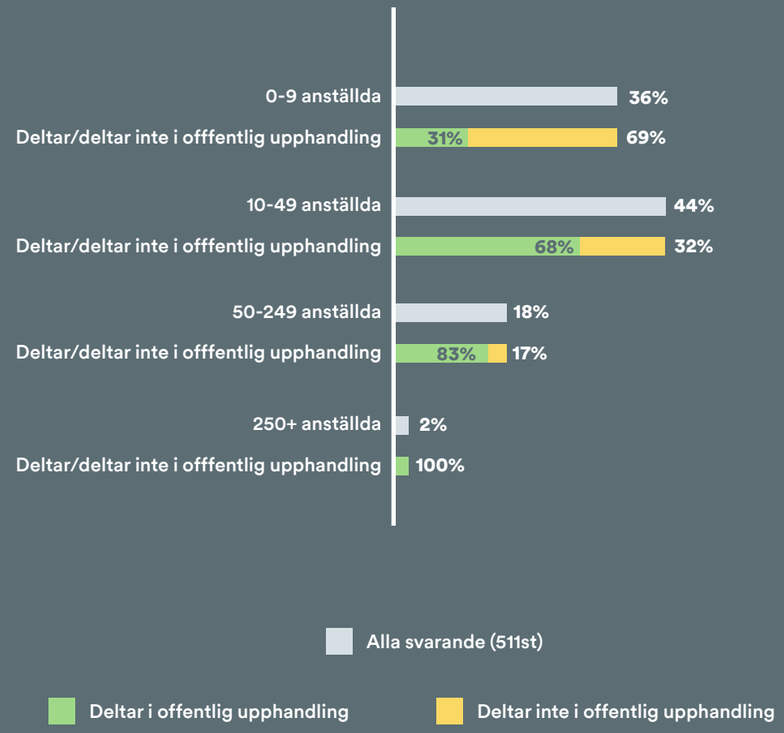

Snäva kvalificeringskrav får stora konsekvenser.

- *Av Byggbarometern #1 2023 framgår att hälften av företagen anser att kvalificeringskrav hindrar dem att lämna anbud trots att de har förmåga att leverera.*
- *De flesta företagen, såväl de minsta som de största, anser att krav på viss årsomsättning ofta är irrelevanta eller för högt ställda för att uppnå sitt syfte.*
- *Företag i alla storlekar anser att krav för att säkerställa företagens tekniska och yrkesmässiga kapacitet ofta är alltför snäva och oproportionerligt utformade. Det gäller såväl krav avseende referensuppdrag som på viss kompetens och erfarenhet för enskilda roller.*

Analys:

Det är oroväckande att kvalificeringskrav ofta upplevs oproportionerliga. Det begränsar konkurrensen i onödan och får dessvärre även mer långtgående konsekvenser:

1. *mindre företag kan sällan delta i offentlig upphandling och företag hindras att växa,*
2. *delar av marknaden som t ex lokala eller utländska aktörer exkluderas,*
3. *nyetablering, entreprenörskap och konkurrensen på marknaden hämmas,*
4. *medarbetare med utländsk erfarenhet tillåts inte utvecklas i branschen,*
5. *föryngring och långsiktig kompetensförsörjning i branschen motverkas.*

"Hur ser ni på krav som ställs på företaget för att få lämna anbud (kvalificringskrav)?"

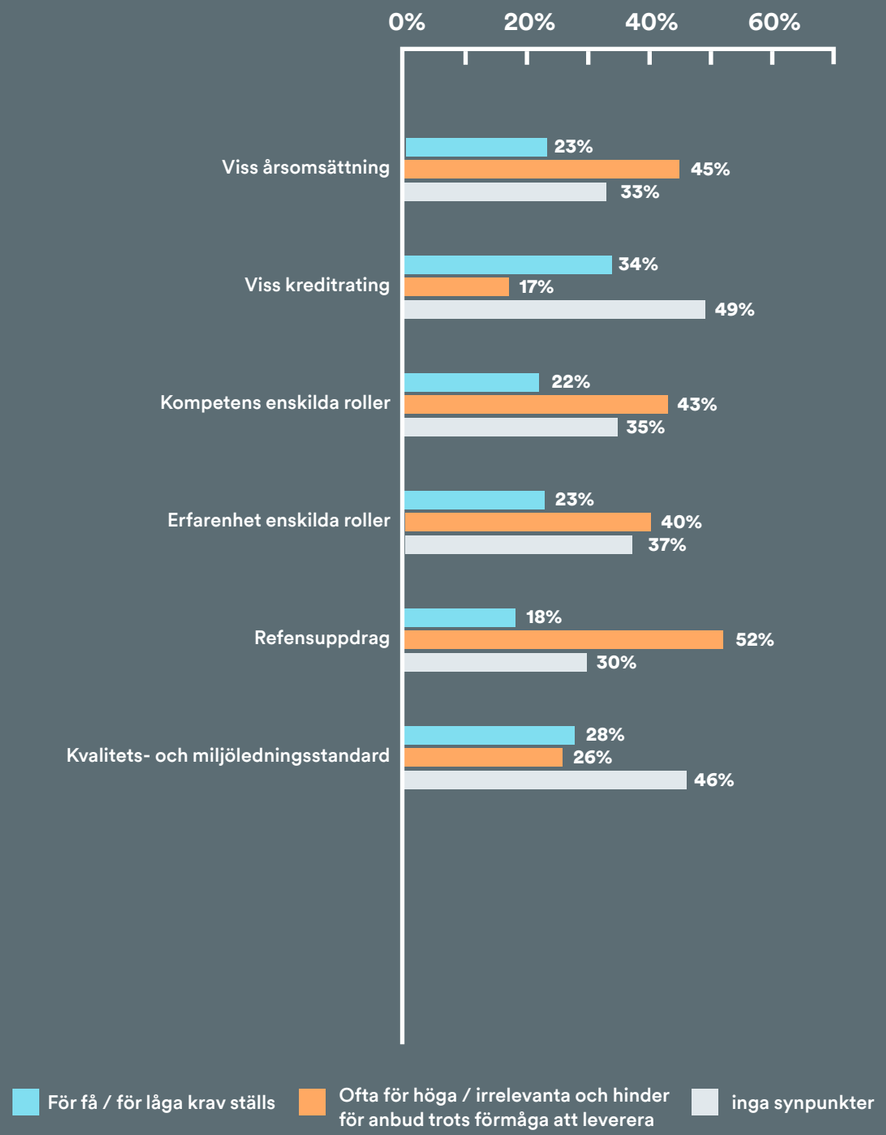

Mer fokus på kvalitet vid utvärdering – men pris är en viktig del.

- *När pris ska vägas mot kvalitet föredrar företagen utvärderingskriterier kopplade till deras verksamhet som organisation, genomförandebeskrivning samt referensprojekt.*
- *7 av 10 föredrar att utvärderas på sin organisation. Fler än hälften anser att utvärdering på genomförandebeskrivning och referensprojekt är att föredra. Nästan hälften ser också pris som en viktig del att väga mot kvalitet.*
- *En större andel av mindre företag än av större uppger att pris är en viktig del i utvärderingen. Pris är ett viktigt kriterium för fler av de företag som inte deltar i offentlig upphandling än av de som deltar.*
- *I fritextsvaren framkommer en oro hos företagen för godtycklighet vid utvärdering på kvalitet.*

”Utvärdering baserat på annat än pris medför en godtycklighet där beställaren i princip kan välja den entreprenör de vill ha. Risk för jäv och bristande konkurrens.”

Analys:

- *Utvärderingsmodellen behöver, liksom andra krav och avtalsvillkor, alltid anpassas till förutsättningarna för den specifika upphandlingen.*
- *Företagen är generellt positiva till utvärdering på kvalitativa parametrar men pris anses fortfarande vara en viktig del.*
- *Tydlighet och transparens är grundläggande vid utvärdering på kvalitativa parametrar. Att stora delar av anbud sekretessbeläggs försvårar insyn och företagens inlärning. Det påverkar även tilliten till den offentliga upphandlingen.*

“Vilka kriterier föredrar ni att ert anbud utvärderas på när pris ska vägas mot kvalitet?”

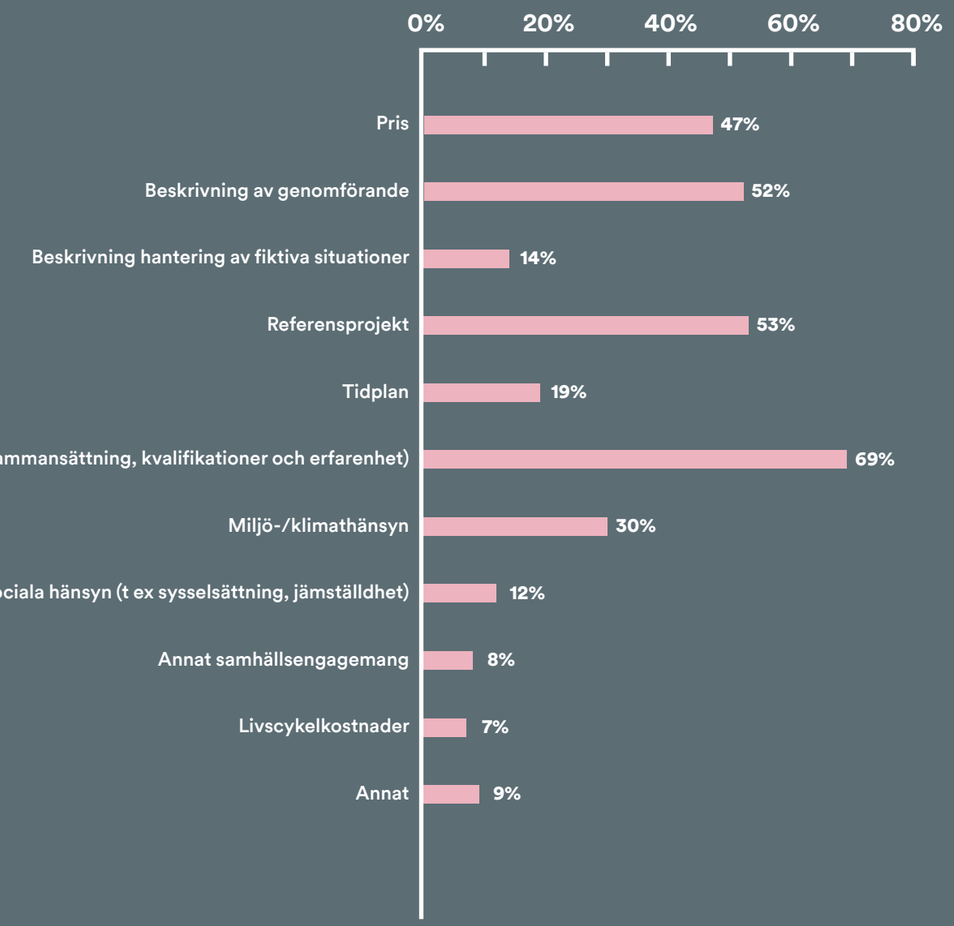

(I denna flervalsfråga tilläts max fyra svarsalternativ).

Förutsättningarna avgörande för särskilda villkor för fullgörande.

- *6 av 10 anser att arbetsrättsliga villkor ofta är tydliga och enkla att förstå.*
- *Synen på klimatkravens tydlighet är splittrad. Kraven anses tydliga respektive otydliga av en lika stor andel företag. Av de minsta företagen uppger mer än hälften att kraven ofta är tydliga och bara 1 av 10 uppger att de sällan förekommer/har inte någon uppfattning. Av de största företagen anser nästan 6 av 10 att kraven ofta är otydliga och svåra att förstå.*
- *Andelen företag som anser att sociala villkor ofta är tydliga är något större än de som anser att kraven ofta är svåra att förstå. Mer än 1/3 av alla och hälften av de minsta företagen uppger att kraven sällan förekommer/har inte någon uppfattning.*

Analys:

- *Att särskilda villkor som arbetsrättsliga villkor, klimatkrav och sociala villkor inte alltid förekommer är naturligt då de specifika förutsättningarna måste avgöra om och hur kraven kan ställas. Kraven måste också alltid ha en koppling till det som upphandlas.*
- *Tydlighet är positivt. Många företag upplever dock att specifika krav ofta är alltför snäva, t ex krav på viss andel lärlingar eller eldrivna arbetsmaskiner/fordon. Hänsyn måste tas till lokala och faktiska förutsättningar så att kraven kan uppnå sitt syfte i praktiken. Genom löpande dialog kan branschen bidra med kunskap.*
- *När det är möjligt och lämpligt underlättar standardiserade krav. Upphandlingsmyndighetens kriterietjänst och olika stödmaterial kan vara ett bra hjälpmedel.*

"Vad är er uppfattning om krav avseende klimat/miljö, sociala villkor och arbetsrättsliga vilkor?"

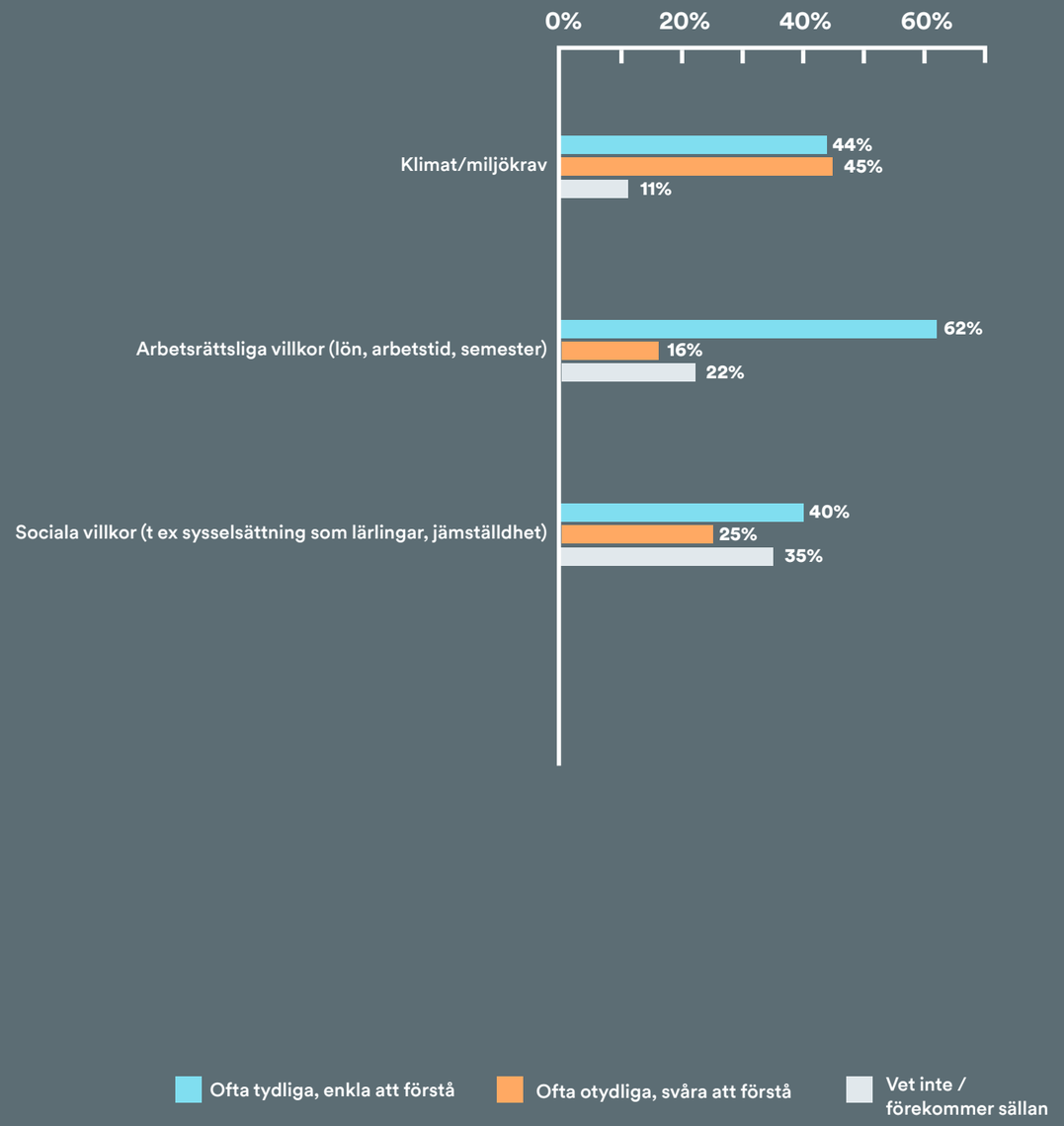

Avtalsuppföljning nödvändig för sund konkurrens.

- *Av våra medlemsundersökningar framkommer att företagen upplever bristfällig uppföljning som en av de största utmaningarna med offentlig upphandling. Företagen anser att uppföljning borde ske oftare för nästan alla uppföljningsområden.*
- *Såväl stora som små företag anser att uppföljning av arbetsrättsliga villkor är bristfällig.*
- *Företag i alla storlekar är ense om att pris och fakturering samt nedlagd tid följs upp ofta.*
- *Omkring hälften av företagen anser att krav avseende ekonomisk status, betalning av skatt och avgifter, legitimationsplikt (ID06) samt särskild yrkeskompetens borde följas upp oftare.*

Analys:

- *Det är anmärkningsvärt att uppföljning av krav och avtalsvillkor är bristfällig på så många områden, varav flera enkelt borde kunna följas upp.*
- *Genom att redan under upphandlingen visa en plan för systematisk och löpande uppföljning minskar risken för onormalt låga anbud och osund konkurrens.*
- *Kontroller och avtalsuppföljning genom löpande dialog och kontinuerlig återkoppling skapar förtroende och säkerställer kvalitet.*
- *Avtalsuppföljning måste bli en självklar del av upphandling för att säkerställa en effektiv offentlig upphandling.*

"Följer upphandlande organisation upp ställda krav andra avtalsvillkor under avtalstiden"

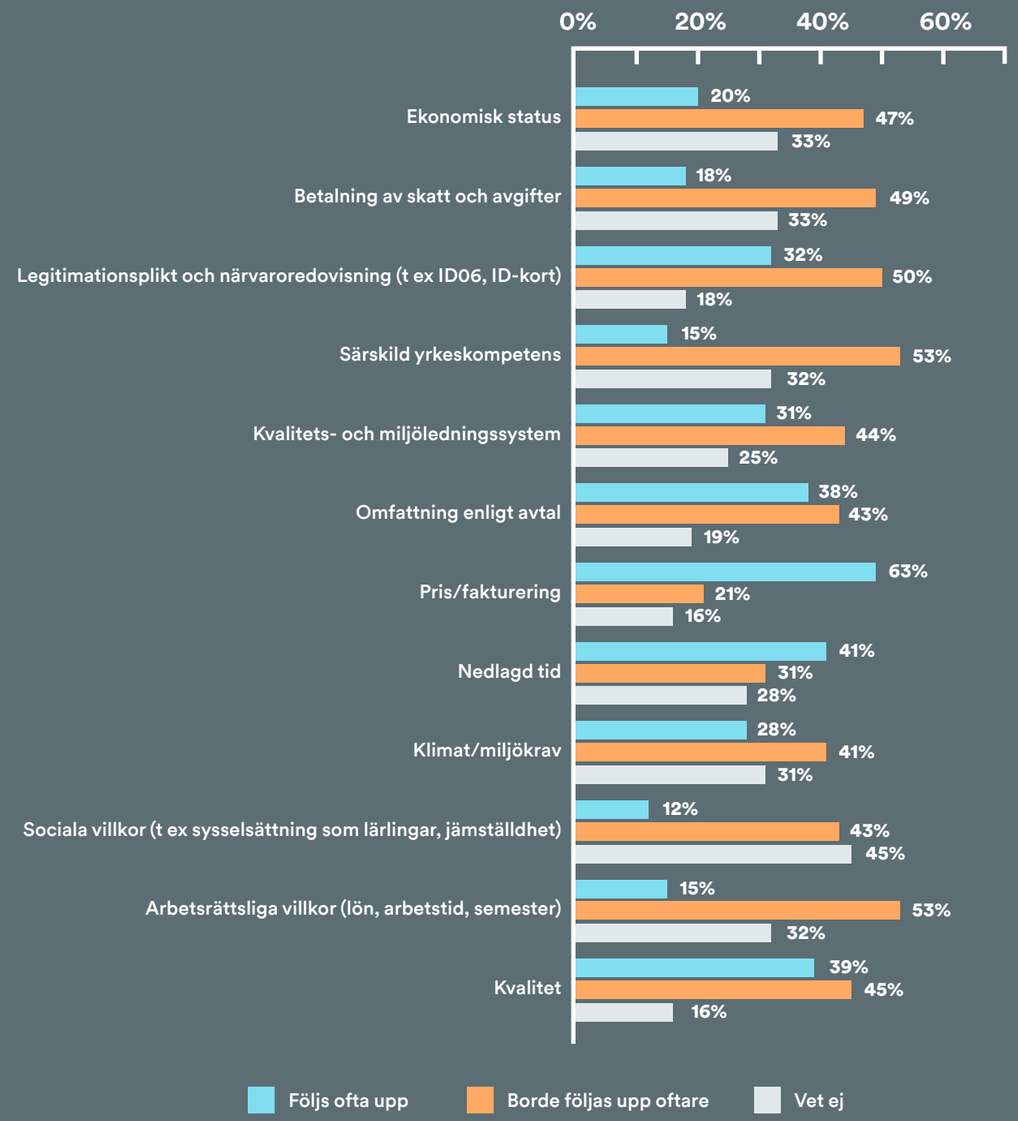

Mer fokus på kvalitet är ett gemensamt ansvar.

För att den offentliga upphandlingen ska vara effektiv behöver den vara intressant för de seriösa företagen. Återkommande lyfts alltför stort fokus på lägsta pris fram som ett av de största problemen.

Större fokus på kvalitet vid utvärdering är dock inte tillräckligt. Kvaliteten måste höjas i alla delar av den offentliga upphandlingen. Det är ett gemensamt ansvar. Upphandlingsdokument av god kvalitet ska kunna leda till hållbara och jämförbara anbud. Kvalitetsfokus genom avtalsuppföljning skapar förtroende och förutsättningar för att avtalade kvaliteter levereras.

En kvalitetshöjning av den offentliga upphandlingen kan uppnås genom:

- *En lyhörd dialog genom hela upphandlingsprocessen.*
- *Ansvar för utformning av de samlade upphandlingsdokumenten.*
- *Anpassning till förutsättningarna för den specifika upphandlingen.*
- *Möjligheter för innovation.*
- *Rimliga, relevanta och proportionerliga krav och avtalsvillkor.*
- *Väl avvägd utvärderingsmodell.*
- *Tydlig, löpande och systematisk uppföljning av krav och avtalsvillkor.*
- *Utvärdering och erfarenhetsåterföring.*

”Ställer ni krav så följ upp dessa!

Vi ser allt för ofta att man handlar upp oseriösa aktörer till lägsta pris och inte följer upp kravställningarna.”

”Alldeles för krånglig administration. Fruktansvärt byråkratiskt.”

Citat från undersökningen

Läs mer:

Tio steg till bättre offentliga upphandlingar

Byggbarometern #1 2025

Byggbarometern #1 2023

© Byggföretagen, 2025

Vi finns över hela Sverige!

Byggföretagen är bransch- och arbetsgivarorganisationen för seriösa bygg-, anläggnings- och specialföretag verksamma på den svenska byggmarknaden.

Våra kontor finns från norr till söder och ger medlemmar lokal tillgänglighet och service.

Byggföretagen

Adress Box 5054,
102 42 Stockholm
Telefon: 08-698 58 00
Fax: 08-698 59 00
Mail: info@byggforetagen.se
Webb: www.byggforetagen.se

BYGGFÖRETAGEN